

УДК 372.834 (378.14.015.62)

Л. Т. Рябовол

КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ЮРИДИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Метою вищої освіти є підготовка конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях [7]. Для її досягнення необхідно реформувати систему вищої освіти, оновити всі її підсистеми. Однією з них є юридична освіта, вдосконалення якої – передумова сталості реформ не лише у сфері правосуддя, але й у більш глобальному державному вимірі, акцентує І. Іванків (Національний менеджер проєктів у сфері верховенства права і прав людини Координатора проєктів ОБСЄ в Україні) і продовжує, що капітальний ремонт системи правничої освіти має першочергове значення для успішного проведення реформ в Україні, правнича професія – це професія підвищеної суспільної довіри, яка вимагає належної підготовки студентів, формування якісних знань, цінностей, розвинутих практичних навичок [12, с. 9].

Вища юридична освіта – сукупність складників, що перебувають у складних системотвірних зв'язках і взаємодії між собою та з оточуючим середовищем. Як система навчання юридичних дисциплін, вона функціонує у взаємозв'язках між такими компонентами: суб'єкт-суб'єктний, який утворюється шляхом взаємодії суб'єктів навчання – студента (з його пізнавальними здібностями, мотивами і стимулами до навчання, темпераментом, волею), та викладача (з його професійною компетентністю, здатністю до самовдосконалення, упровадження інноваційних технологій); цільовий – спрямування навчання, уявлення про його бажані результати в конкретних вимірах; змістовий – система знань, умінь, навичок, способів творчої та репродуктивної діяльності, цінностей, ставлень, що визначені у галузевому стандарті та структуровані за навчальними дисциплінами; організаційно-технологічний – сукупність методів, прийомів, форм, посередництвом яких здійснюється організація навчання і забезпечується засвоєння змісту юридичної освіти для досягнення її мети; контрольньо-результативний – перевірка, оцінювання, оцінка і безпосередньо результати навчання [9, с. 381].

Сучасний етап соціокультурного та соціально-економічного розвитку, напрям та характер якого зумовлені європейською інтеграцією нашої держави, висунув нові вимоги до правника. Відтак, необхідним є принципове оновлення перелічених вище складників системи навчання юридичних дисциплін. Методологічне підґрунтя наразі закладає компетентнісний підхід, який передбачає переорієнтацію навчання з процесу на результат у діяльнісному вимірі.

Результати правничої освіти визначено у Стандарті вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань – 08 «Право», спеціальність – 081 «Право» (далі – Стандарт). Згідно з документом, цілями навчання є формування компетентностей випускника правничої школи, необхідних йому для розуміння природи і функцій права, змісту основних правових інститутів, меж правового регулювання різних суспільних відносин, а також застосування права [11].

Положення Стандарту узгоджуються з Концепцією правничої освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії (далі – Концепція). Нею передбачається становлення в Україні правничої освіти як системи стандартів змісту та методики викладання правничих дисциплін, базованих на формуванні правничих навичок, обізнаності щодо питань етики та прав людини, розумінні фундаментальної ролі правника в утвердженні верховенства права через захист прав і свобод людини [5].

Проблематика юридичної освіти викликає науковий інтерес вітчизняних і зарубіжних вчених, фахівців з юриспруденції та професійної педагогіки. Її досліджували: Ю. Бошицький, Т. Варфоломеєва, І. Войтюк, І. Голосніченко, І. Гальонкіна, С. Гусарев, Дж. Драганов, А. Жалинський, М. Задояний, В. Карташов, А. Кемп, В. Комаров, О. Котикова, В. Масальський, С. Мудрук, О. Мурзіна, В. Нор, І. Оксьом, В. Опришко, І. Орловська, С. Петков, С. Раков, М. Рудич, В. Савіщенко, О. Святоцький, А. Селіванов, В. Тацій, В. Терещенко, В. Тихий, О. Тихомиров, О. Федорчук, О. Чернецька, Р. Шагієва, І. Шаркова та ін.

Вчені обґрунтовували необхідність модернізації юридичної освіти та визначали відповідні шляхи. Не можна не погодитися з думкою Н. Артикуци, що підготовка студентів-правників має спрямовуватися на майбутні фахові потреби, формувати такий рівень фахової компетентності, який дозволить підтримувати високий професіоналізм у будь-якій сфері юридичної діяльності. Випускники мають бути готовими до дії в умовах конкуренції та професійного ризику, постійно удосконалювати свій фаховий рівень [1, с. 21]. Треба припинити виховувати «кросвордистів», які можуть дати відповідь на будь-яке питання із сфери «загальних знань», акцентує Р. Стефанчук. Час спрямовувати зусилля на формування фахівців, які мають системні знання в галузі юриспруденції, достатні практичні навички та можуть самостійно вирішувати покладені на них завдання [13, с. 20–21].

Виходячи з того, що вітчизняна юридична освіта перебуває у стані реформування, а також у контексті реалізації положень згаданих вище Концепції та Стандарту, проблематика, окреслена темою нашої статті, продовжує викликати науковий інтерес і потребує подальшого вивчення.

Мета статті – обґрунтувати компетентісно орієнтовану методику навчання юридичних дисциплін.

У даному дослідженні поняття «методика навчання юридичних дисциплін» використовуємо у вузькому його розумінні – як організаційно-технологічний компонент системи навчання юридичних дисциплін. Під *компетентнісно орієнтованою методикою навчання (методикою компетентнісного навчання)* маємо на увазі сукупність методів, прийомів, засобів, форм, застосування яких у навчальному процесі забезпечує формування компетентностей випускника правничої школи.

Для розкриття сутності компетентностей у Стандарті використано такі терміни, як: здатність, знання, уміння, навички. Результативним показником, який охоплює загальні й спеціальні компетентності, визначено інтегральну компетентність випускника правничої школи – здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі права або у процесі навчання, що передбачає комплексне застосування правових доктрин та принципів [11].

Обмежений обсяг статті не дозволяє навести повний перелік здатностей, умінь і навичок випускника правничої школи, закріплених у Стандарті, однак, вкажемо хоча б деякі з них. Ними є: навички збору і аналізу інформації з національних і міжнародних джерел, оцінка її достовірності, використання сучасних інформаційних технологій і баз даних; навички реалізації та застосування норм права; уміння застосувати знання у практичній діяльності при моделюванні правових ситуацій; здатність визначати належні і прийнятні для юридичного аналізу факти, аналізувати правові проблеми та формувати правові позиції, застосовувати юридичну аргументацію, виявляти проблеми правового регулювання і пропонувати способи їх вирішення; навички підготовки проектів актів правозастосування [11].

До методів, методик і технологій навчання у Стандарті віднесено: загальнонаукові і спеціальні методи пізнання правових явищ; методики з правової оцінки поведінки чи діяльності індивідів і соціальних груп, ідентифікації правової проблеми та її вирішення на основі принципів права; ІКТ. Відповідними інструментами є: сучасне інформаційно-комунікативне обладнання, інформаційні ресурси та програмні продукти, що застосовуються в правовій діяльності [11].

Обґрунтовуючи компетентнісно орієнтовану методикою навчання юридичних дисциплін, ми спиралися на наявні напрацювання у цій галузі. Зокрема, ми поділяємо думку С. Фатхутдінової, що навчання юридичних дисциплін повинно бути професійно-спрямованим і здійснюватися у трьох напрямках, яким відповідають такі типи навчальної діяльності: академічний (навчальна діяльність на лекціях, семінарах); квазіпрофесійний (ігрова навчальна діяльність); навчально-професійний (практика, написання курсових і дипломних робіт) [16, с. 36].

Умовою ефективного перебігу навчання юридичних дисциплін і формування компетентностей як його результатів є систематична активізація пізнавальної діяльності студентів під час організації усіх

форм освітнього процесу. Ними, відповідно до ст. 50 Закону України «Про вищу освіту», є: навчальні заняття (лекція; лабораторне, практичне, семінарське, індивідуальне заняття; консультація); самостійна робота; практична підготовка; контрольні заходи [7]. Організуючи навчання, слід виходити з того, що активізації пізнавальної діяльності студентів сприяє проблемне та інтерактивне навчання.

Основою реалізації проблемного навчання є зміст, який вміщує контраверсійні питання й дозволяє створювати проблемні ситуації навколо основних питань і перспектив юриспруденції, чинного права і законодавства, практичної сфери застосування його положень. Системоутворювальним елементом проблемного навчання є пізнавальне завдання (запитання, задача), яке відображає проблемну ситуацію та відповідає таким вимогам: створює утруднення у пізнанні і вимагає розмірковування; викликає пізнавальний інтерес; спирається на попередній досвід учнів і передбачає пошук нових знань і умінь; стимулює зовнішні та внутрішні протиріччя і стає джерелом рушійних сил навчання [10, с. 256–257].

Відтак, лекції слід спрямовувати на розкриття навчальних проблем, формулювати проблемні завдання і логічні запитання, підтримувати зворотній зв'язок з аудиторією, пов'язувати теорію з практикою, матеріал різних тем і навчальних дисциплін. Проблемний виклад передбачає відбір такого змісту, який дозволяє суперечливі підходи, неоднозначні оцінки.

Особлива роль у компетентісно орієнтовній методиці навчання відведена для практичного заняття або семінару з елементами практикуму. Саме такі заняття забезпечують діяльнісний характер навчання, що й дозволяє формувати компетентності у тих, хто навчається. Обов'язковим елементом практикуму має бути робота студентів із джерелами права, а також складання документів юридичного характеру (змісту).

Під час проведення практикумів, вказує В. Вукович, студенти можуть розширити свій досвід відповідної предметної діяльності шляхом проведення аналізу різних юридичних фактів, виконання практичних завдань, складання процесуальних документів, вирішення юридичних ситуацій [15, с. 140–141]. Саме практикуми дозволяють повною мірою втілити положення Концепції про те, що навчальні заняття з професійно-орієнтованих дисциплін освітньої програми підготовки правника повинні включати розв'язання практичних завдань, розгляд судової практики, підготовку письмових робіт (зокрема, процесуальних документів) [5].

Під час лекцій та семінарських/практичних занять викладач може застосовувати такі прийоми проблемного навчання: показати протиріччя у навчальному змісті, повсякденному житті й запропонувати студентам знайти спосіб його вирішення; викласти різні погляди (оцінки) на одне й те саме питання (створити інформаційний конфлікт); запропонувати розглянути ситуацію з різних соціальних, правових позицій (громадянина, адвоката, підприємця, прокурора, споживача); спонукати

порівнювати, узагальнювати, систематизувати; формулювати логічні запитання для забезпечення послідовності в розмірковуваннях; формувати задачі, в яких не вистачає або багато вихідних даних (умов), суперечливі дані, свідомо допущені помилки, обмежений час для вирішення тощо [10, с. 337–338].

Реалізація проблемного підходу у навчанні забезпечує метод кейсів – опис певної ситуації, яку необхідно проаналізувати з позицій чинного законодавства і сформулювати рішення юридичного характеру. Case-study забезпечує формування практичних умінь і навичок та сприяє виробленню особистісного ціннісного ставлення до правових явищ, інтеріоризації правових цінностей, усвідомленню сутності принципу верховенства права, важливості прав і свобод людини та їх захисту. В основі кейсів можуть бути ситуації, які вже були або ще не були вирішені. А. Кемп доводив доцільність використання кейсів – ситуацій (справ, судових або адміністративних прецедентів), що вже мають юридичне вирішення, що, на його думку, дозволяє краще усвідомити правила й моделі залагодження спорів у правовому контексті та обговорити можливості подальшого застосування набутих знань [3, с. 61]. У методиці навчання правознавства виокремлюють ще такі види методу конкретних (проблемних) ситуацій, як: аналіз правових казусів, метод дилем/інциденту [4, с. 42–44].

Способом реалізації проблемного підходу є дослідницький метод, один з методичних варіантів якого – виконання проєктів. Під час семінарів/практикумів та самостійної роботи доцільними є безпосередньо дослідницькі проєкти – проведення студентами індивідуально, у парах/малих групах наукового пошуку, оформлення, презентація та обговорення його результатів, формулювання висновків. Відповідними результатами, які можна передбачити у робочій програмі навчальної дисципліни як обов'язкові завдання, а деякі з них прямо закріплені у навчальному плані підготовки фахівця, є: написання рефератів, тез доповідей, наукових статей; виконання курсових та кваліфікаційних робіт.

Згідно з навчальним планом підготовки фахівців у закладах вищої освіти, значний обсяг навчального часу відводиться на самостійну роботу студентів. Оптимальною формою її організації видається саме проєктна діяльність. Вона забезпечує набуття теоретичних знань і практичних умінь, відповідного досвіду, а також сприяє формуванню особистісного ставлення студента до проблеми, що є предметом вивчення, а за умови групової діяльності, сприяє розвитку комунікативних здібностей.

Методика компетентнісного навчання юридичних дисциплін зумовлюється специфікою самої професійної правничої діяльності. Виходячи з того, що вона проводиться як індивідуально, так і колективно (у групах слідчих, адвокатських бюро тощо), важливими для правника є вміння працювати «в команді». У зв'язку з цим, пізнавальну діяльність

студентів слід систематично організовувати у парних/групових формах й поєднувати у такий спосіб проблемне навчання з інтерактивним.

Інтерактивне навчання відбувається шляхом цілеспрямованої, активної взаємодії, співробітництва основних суб'єктів навчання – викладача і студентів та студентів між собою. Зарубіжні й вітчизняні вчені достатньо ґрунтовно розробили проблематику інтерактивних методів і технологій, тож, не зупиняючись на їх різновидах, зазначимо лише, що інтерактивні методи сприяють інтенсифікації та оптимізації навчання, реалізації творчого підходу до засвоєння навчального матеріалу. Їх застосування створює умови для того, щоб: навчитись формулювати власну думку, доводити, аргументувати, дискутувати; моделювати різні ситуації і збагачувати власний соціальний досвід через включення в різні життєві ситуації; слухати іншу людину, поважати альтернативну думку, прагнути до діалогу; вчитись будувати конструктивні відносини в групі, визначати своє місце в ній, уникати конфліктів, шукати компроміси; знаходити спільне розв'язання проблем, розвивати навички проектної діяльності, самостійної роботи, виконання творчих робіт [8].

Розвитку компетентностей, передусім спеціальних (фахових, предметних), сприяють проекти, в основі яких дидактична (рольова/ділова) гра, тобто, такі проекти, що інтегрують проблемне та інтерактивне навчання. Формування професійних умінь у майбутніх правників, стимулювання їх пізнавального інтересу і підвищенню мотивації до навчання забезпечує ігрове моделювання судових засідань, а моделювання судового процесу як сукупності послідовних етапів та низки судових засідань дозволяє сформувати у них комплексне уявлення про цей процес. Такі проекти стали можливими завдяки співпраці закладів вищої освіти, в яких здійснюється підготовка правників, із центрами з надання безоплатної правової допомоги. Наприклад, спільно з викладачами правничих кафедр ЦДПУ ім. В. Винниченка фахівці Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Кіровоградській області організували ігрове судове засідання. Проводити його студентам-правникам допомагали адвокати системи безоплатної вторинної правової допомоги з досвідом професійної діяльності на посадах прокурорів, суддів, співробітників ОВС. Під час заходу студенти застосовували свої теоретичні знання та вміння на практиці в ролі судді, прокурора, адвоката, свідків, вчилися приймати рішення, які можуть змінити долю людини, що сприяло усвідомленню ними важливості правничої діяльності загалом [6].

На доведення актуальності такої технології скористаємося висновками Є. Стрельцової – [14, с. 352–353], яких вона дійшла у результаті її впровадження в освітній процес ОНУ ім. І. І. Мечников. Так, ігровий суд сприяє удосконаленню загальнокультурних і професійних умінь і навичок, як: аналізувати та узагальнювати інформацію; визначати ціль та обирати шляхи її досягнення; застосовувати нормативно-правові

акти, норми права; проводити кваліфікацію; логічно, аргументовано й чітко формулювати й викладати усно і письмово матеріал; працювати у групі; підвищувати професійні якості тощо.

Зазначимо також, що науковими дослідженнями підтверджено: рівень компетенцій, зокрема компетенції застосовувати право, у майбутніх юристів зростає, якщо до процесу їх професійної підготовки залучати практиків – осіб, які брали участь у вирішенні спорів [2, с. 90], отже, доцільність упровадження таких технологій сумнівів не викликає.

Компетентнісний підхід означає підсилення практичного складника підготовки здобувачів правничої освіти. Поряд із переліченими вище методами, у цьому сприяє проходження практики. Згідно з Концепцією, практику проходять у судах, прокуратурі, адвокатурі, нотаріаті, в установах та організаціях чи їхніх підрозділах, які здійснюють діяльність з правозастосування, зокрема, на базі юридичних служб органів місцевого самоврядування, органів виконавчої влади, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, в органах/установах, що надають безоплатну правничу допомогу. Як важлива складова правничої освіти, практична підготовка спрямована на формування первинних умінь і практичних навичок правозастосування [5].

Отже, система навчання юридичних дисциплін потребує оновлення на основі компетентнісного підходу. Компетентнісно орієнтована методика навчання юридичних дисциплін – сукупність методів, прийомів, форм, застосування яких забезпечує формування компетентностей випускника правничої школи. Умовою їх формування є систематична активізація пізнавальної діяльності студентів. Відтак, організовуючи освітній процес, слід реалізувати інтерактивне і проблемне навчання, зокрема: використовувати проблемний виклад та метод кейсів; проводити роботу із джерелами права, щодо складання документів юридичного характеру, з виконання проєктів; проводити ігрове моделювання судових засідань; створювати умови для проходження студентами практики в державних органах і установах. Перспективними у напрямку дослідження є питання щодо ролі юридичної клінічної освіти для розвитку у студентів правничих навичок, визначення потенціалу студентської наукової роботи для розвитку правничих компетентностей тощо.

Список використаної літератури

1. Артикуца Н. В. Інноваційні методики викладання дисциплін у вищій юридичній освіті. Матеріали Міжнародної науково-методичної конференції, присвяченої 390-річчю з дня заснування Київської братської школи-предтечі Києво-Могилянської академії (Київ, 25-28 травня 2005 р.). – К., 2005. – С. 3–25. **2. Davydova I. V.** Does practical component of educational process improve professional competence of future lawyers? Наука і освіта. – 2017. – С. 87–93. **3. Kamp A. R.** Jurisprudence: A Beginner's Simple and Practical Guide to Advanced and Complex Legal

- Theory. 2 The Crit: Critical Stud. – 2009. – J. 62. URL: <http://repository.jmls.edu/facpubs/60>
- 4. Кашкаръов Г. В.** Методика викладання правознавства в школі в опорних схемах і таблицях / Г. В. Кашкаръов. – Х. : Основа, 2011. – 64 с.
- 5. Концепція** вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/konceptsiya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika>.
- 6. Моделювання** судового процесу: кропивницькі студенти-юристи проходять незвичну практику у Регіональному центрі. URL: <http://kirovohrad.legalaid.gov.ua/ua/holovna/modeliuvannia-sudovoho-protsesu-kropuvnytski-studenty-iurysty-prokhodiat-nezvychnu-praktyku-u-rehionalnomu-tsentri>.
- 7. Про** вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
- 8. Пометун О. І.** Інтерактивні методи навчання. Історія в школах України / О. І. Пометун. – 2004. – № 4. – С. 39.
- 9. Рябовол Л. Т.** Система вищої юридичної освіти в Україні / Л. Т. Рябовол // Часопис Київського університету права. – 2016. – № 2. – С. 379–383.
- 10. Рябовол Л. Т.** Система навчання правознавства учнів основної і старшої школи: дис. ... доктора пед. наук. – К., 2015. – 600 с.
- 11. Стандарт** вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань – 08 «Право», спеціальність – 081 «Право». URL: <https://mon.gov.ua/.../081-pravo-bakalavr-10.07.2017.docx>.
- 12. Стан** юридичної освіти в Україні. Аналітичне дослідження за результатами освітніх вимірювань. – К. : Ваіте, 2018. – 168 с.
- 13. Стефанчук Р. О.** Юридична наука і освіта в Україні: чи все гаразд? / Р. О. Стефанчук // Бюлетень Міністерства юстиції. – 2010. – № 9. – С. 18–31.
- 14. Стрельцова Є. Д.** Проблеми вищої юридичної освіти в Україні: сутність та перспективи. Ювілейна збірка наукових праць, присвячена 150-річчю Одеського національного університету імені І. І. Мечникова / Є. Д. Стрельцова. – Одеса, 2015. – С. 342–355.
- 15. Vukowich W. T.** Comment: The Lack of Practical Training in Law Schools: Criticisms, Causes and Programs for Change. Case Western Reserve University School of Law. – 1971. – Vol. 23, issue 1. – pp. 140–154. URL: <http://scholarlycommons.law.case.edu/caselrev/vol23/iss1/6>
- 16. Фатхутдінова О. В.** Впровадження нових технологій в процесі підготовки спеціалістів правознавства / О. В. Фатхутдінова // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – Вип. 48. – С. 35–39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpqgvzdia_2012_48_5

Рябовол Л. Т. Компетентнісно орієнтована методика навчання юридичних дисциплін

У статті встановлено наступне. У зв'язку з тим, що сучасний етап розвитку нашої держави висунув нові вимоги до правника, система навчання юридичних дисциплін потребує принципового оновлення на основі компетентнісного підходу. Мета статті – обґрунтувати

компетентнісно орієнтовану методику навчання юридичних дисциплін як сукупність методів, прийомів, форм, застосування яких забезпечує формування компетентностей випускника правничої школи. Встановлено, що умовою формування компетентностей як результатів навчання юридичних дисциплін є систематична активізація пізнавальної діяльності студентів. Враховуючи це, під час організації освітнього процесу слід реалізувати інтерактивне і проблемне навчання, зокрема: використовувати проблемний виклад та метод кейсів; проводити роботу студентів із джерелами права, щодо складання юридичних документів, з виконання проєктів; проводити ігрове моделювання судових засідань/процесів; створювати умови для проходження студентами практики.

Ключові слова: юридичні дисципліни, методика навчання, студент-правник, компетентність.

Рябовол Л. Т. Компетентностно ориентированная методика обучения юридических дисциплин

В статье установлено следующее. В связи с тем, что современный этап развития нашей страны выдвинул новые требования к юристу, система обучения юридических дисциплин требует принципиального обновления на основе компетентного подхода. Цель статьи – разработать компетентностно ориентированную методику обучения юридических дисциплин как совокупность методов, приемов, форм, использование которых обеспечивает формирование компетентностей выпускника юридической школы. Условие формирования компетентностей – систематическая активизация познавательной деятельности студентов. Учитывая это, при организации процесса обучения следует реализовывать интерактивное и проблемное обучение, а именно: проблемное изложение и кейсы; работа студентов с источниками права, по составлению юридических документов, выполнению проэктв; игровое моделирование судебных заседаний/процессов; практика.

Ключевые слова: юридические дисциплины, методика обучения, студент-юрист, компетентность.

Ryabovol L. Competence-Oriented Methods of Teaching Legal Disciplines

The article states the following. Due to the fact that the modern stage of development of our country has put forward new requirements for a lawyer, the system of teaching legal disciplines requires a fundamental renewal based on a competent approach. The purpose of the article is to develop a competence-oriented methodology for teaching legal disciplines, by which we mean the collection of methods, techniques, forms, the use of which ensures the formation of the competences of a law school graduate. It has been established that the condition for the formation of competencies as the results of training in legal disciplines is the systematic activation of the cognitive

activity of students. Considering this, when organizing the educational process in different forms, it is necessary to implement interactive and problem-based learning, namely: use the problem statement and the case method; to carry out the work of students with sources of law, on the preparation of legal documents, the implementation of projects; conduct game simulations of court sessions/processes, implementing the cooperation of institutions of higher education in which the training of lawyers is carried out, with centers providing free legal aid; for the formation of primary skills and practical skills of using the law – to create conditions for students to practice in government bodies and institutions. Perspective in the direction of the research is the question of the role of legal clinical education for the development of students' legal skills, determining the potential of student's scientific work for the development of legal competences.

Key words: legal disciplines, teaching methods, law student, competence.

Стаття надійшла до редакції 04.09.2018 р.

Прийнято до друку 26.10.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Прошкін В. В.

УДК 378.016:004

М. А. Семенов

СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Статтю підготовлено в рамках проекту Еразмус + КА2 «MoPED – Модернізація педагогічної вищої освіти з використання інноваційних інструментів викладання», № 586098-ERP-1-2017-1-UA-ERPKA2-SVNE-JP. Даний проект фінансується за підтримки Європейської Комісії. Ця публікація відображає лише погляди авторів, Комісія не несе відповідальності за будь-яке використання інформації, що в ній міститься.

Вплив феномену цифрової революції на трансформацію існуючих інституцій життєдіяльності особистості та суспільства сьогодні є недостатньо дослідженим та усвідомленим. Складно робити прогнози щодо подальшого розвитку людства в умовах тотального впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, але, безумовно, можна стверджувати, що відбувається трансформація всіх ланок суспільного процесу, зокрема принципів функціонування системи освіти. «Цифрова економіка», «цифровий уряд», «цифрова грамотність» – це терміни, які